Rauf Nağıyevin yaradıcılığında maestro Niyazi mövzusu

Kinematoqrafın özünəməxsus və mürəkkəb istiqaməti olan sənədli kinoda insan şəxsiyyəti - müəllifləri ilk növbədə müstəqil mənəvi dünyanın təzahürü kimi maraqlandırır. Qəhrəmanı fərdi keyfiyyətləri ilə önə çəkmək filmi ərsəyə gətirən rejissorun bir sənətkar kimi nə qədər istedadlı, savadlı və dərin olmasına bağlıdır.

Hələ ötən il kinorejissor Vaqif Mustafayev "Fikrət Əmirov" bədii-sənədli filmi üzərində işləyərkən istifadə etmək niyyətində olduğu müəyyən xronikal materialların çəkilişinin vaxtilə olduqca bəsit və başdansovdu aparıldığını təəssüflə vurğulamışdı. Əslində bu fikrin məğzi Azərbaycan tarixində iz qoymuş dahilərin canlı təsvirlərinin rejissor ifadəetməsindən məhrum şəkildə kinojurnal sərhədlərində çərçivələnməsindən ibarət idi. Onlar bu cür təqdimatda hesabat xarakterli jurnal nömrəsinin bir hissəsi olaraq, yığıncaq salonunda əyləşir, təltif olunur, kolxozçularla görüşür, yaxud da tribunaya qalxaraq adları kadr arxasında səsləndirilən müddətdə - bir neçə saniyəlik çıxış edirlər. Lakin tarixi şəxsiyyətlərimizin kino lentlərindəki istənilən əksi bizi bu fikirlərdən uzaq tutur, Azərbaycan tarixinin sütunları olan, artıq həyatdan köçmüş şəxsləri canlı şəkildə izləyərkən nostalji pafosa qapılır, göstərilən formadan daha ifadəli yanaşmanı izləyə biləcəyimizi təsəvvürümüzə belə gətirmirik.

Xoşbəxtlikdən belə şəxsiyyətlərin bədii obraz səviyyəsində təqdimatının mütləqliyini zamanında dərk edərək qeyd olunan istiqamətdə "Toğrul Nərimanbəyov", "Bu həqiqətin səsidir. Bəstəkar Qara Qarayev", "Bu Səttar Bəhlulzadədir", "Oxuyur Müslüm Maqomayev" filmlərini lentə alan rejissorlarımız da olub. Müvafiq olaraq, Teymur Bəkirzadə, Oqtay Mirqasımov, Ramiz Axundov və Tofiq İsmayılovun sadalanan ekran əsərlərində sənət zirvəsini fəth etmiş insanlar həyatda olarkən, yaradıcılıqlarının ən qızğın çağlarında lentə alınıblar. Eyni siyahıya qeyd-şərtsiz haqqında söhbət açacağımız daha bir sənət nümunəsini - "Maestro Niyazi" filmini də əlavə etmək mütləqdir. İntəhasız şövq və ruh daşıyıcısı olan bu filmi izləyərkən tamaşaçı öz fəhmilə onun arxasında hansı yaradıcı ehtirasın, daxili qüvvənin, qətiyyətli yozumun dayandığını müəllifin kimliyindən bixəbər olsa belə duyur. Müəllifi tanımağa isə həddindən artıq gecikmişik. İstərdim ki, onsuz da 30 ildən artıq hər kəs tərəfindən haqsız olaraq yaddançıxma faciəsinə məhkum olan, səssiz-səmirsiz ömrünü başa vuran sənədli film rejissoru Rauf Nağıyevin adı, heç olmazsa, bu yazıda arxa planda qalmasın. Artıq həyatda olmasa belə, düşünürəm ki, unudulmaq taleyini yaşadığı yetər...

1975-ci ildə Niyazi Hacıbəyov-Tağızadə kimi Azərbaycan mədəniyyəti üçün əlahiddə və olduqca mürəkkəb şəxsiyyətin ekran obrazını yaratmaq artıq bir neçə filmi ilə diqqət çəkən 35 yaşlı rejissor Rauf Nağıyevin qismətinə düşmüşdü. Yaradıcılıq filmoqrafiyasını müxtəlif mövzulu filmlər təşkil edən rejissorun fəaliyyətinə nəzər saldıqda bu siyahıda haqqında bəhs olunan filmin xüsusi yeri olduğu nəzərə çarpır. Çünki Rauf Nağıyev "Maestro Niyazi" filmində yalnız müşahidəçi rejissor funksiyasının daşıyıcısı deyil, özünün baxışı və mövqeyi olan konkret söz sahibidir. Bu səbəbdən filmi izləyərkən ayrı-ayrı epizodların arxasında mütləq şəxsiyyət dayanıqlığı hiss olunur.

Film qara fonda görünən işıqlı əllərin ifadəli hərəkətləri ilə başlayaraq ilk kadrdan diqqət cəlb etməyi bacarır. Ardınca maestronun filarmoniyaya gəlişi musiqi alətlərinin köklənmə dissonansı ilə paralelləşdirilir. Orkestr üzvlərinin siması yalnız bir hissədə - epizodun bu yerində səs mənbəyini bəlli etmək üçün təqdim olunur. Rejissor dirijorun zala girişini alətlərin susqunluğu və davam edən addım səslərinin boş məkana hakim kəsilməsi ilə önə çəkir. Bu məqamdan etibarən məkanı idarə edən yalnız bir hakimi-mütləq var. Təqdimetmə forması artıq bütün tabe ifaçıların simasının arxa plana keçirilməsi zərurətinə işləyir. Çəkiliş manerasının spesifikliyi, kameranın yerləşdirilmə nöqtəsi tamaşaçını özünü musiqi rəhbəri ilə orkestrin arasında - tən ortada hiss etməyə, dirijor-ifaçı peşəkar münasibətlərinin gərginliyini, məsuliyyətini, həyati dərəcədə əhəmiyyətini duymağa vadar edir. Sənətkarın iş prinsipi anbaan kinolentin yaddaşına köçürülərkən Niyazinin orkestr istiqamətinə tuşlanan baxışları elə rakursdan lentə alınır ki, göz işlədikcə əzəmətini itirməyən maestro qürurlu və sarsılmaz abidə təəssüratı yaradır. Yalnız əlləri hərəkət edən məğrur "heykəl" ekrandan hər kəsə bütövlük və xarakter saçır. Burada təqdim olunan obraz o qədər canlıdır ki, kadrın 2 dəqiqədən artıq davam etməsi tamaşaçını usandırmır və hətta zaman etibarilə onun uzadılması ehtiyacı meydana çıxardısa, yenə səhnənin cazibə qüvvəsini özündə saxlayacağını əminliklə demək olar.

Svetlana Mirzəyevanın müəllifi olduğu ssenarinin rejissorla müştərək işlənməsi - güman ki, ilkin variantda yalnız quru mətndən ibarət olan ədəbi əsasın kinematoqrafik mənada müsbət dəyişikliklərə uğraması və filmin səmtinin məqsədyönlü şəkildə kino dilinə yaxın istiqamətdə müəyyənləşdirilməsi ehtimalını qabardır.

Rauf Nağıyevin quruluşunda məntiqdən və şüur səviyyəsindən kənar heç nə yoxdur. Lakin həm milli, həm də son dərəcə dünyəvi sayıla biləcək bu əsər o qədər çoxqatlı rejissor işləmələrinə malikdir ki, davam edən səhnələr bir çox məqamlarda tamaşaçının şüuraltı qavrayış imkanlarına hesablanaraq reallaşdırılıb.

Sənət qarşısında yolların nisbiliyi ideyası əsasında filmin qəhr[illegible]anı ilə həyat yoldaşını, həmçinin o z[illegible]an 28 yaşlı gənclik dövrlərini yaşayar[illegible]açıları təyyarə salonu çərçivəsinə sal[illegible]qla (quruluşçu rəssam: Rafiz İsmayılo[illegible] rejissor lokal və səmimi yaradıcılıq mü[illegible] yaradır. Fərhad Bədəlbəylinin "Faust"[illegible]n gətirdiyi sitat Niyazinin - incəsənət[illegible] xüsusən də musiqinin insana yüksək [illegible] gözəl hissləri təlqin etməsi şərhinə yol açır. Fərqli mütaliə dünyasında olan Fidan Qasımovanın irqçilik mövzusunda oxuduğu jurnalı öz replikası ilə Niyaziyə ötürməsi birbaşa növbəti epizodun formalaşmasına xidmət edir. Rejissor tərəfindən dəqiqliklə verilmiş mizan kiçik sənət çevrəsinin söhbət saldığı ruhani dünya ilə insanlığa aqressiya təzadından doğan rasizm mövzusunun məntiqi həllinə zəmin yaradır. Bethovenin 9-cu simfoniyasındakı xor ifası Niyazinin dirijorluğu altında paralel montaj həlli ilə bəşəriyyətin faciələrinə işıq salaraq, virtuoz ifaçının öz sənəti ilə şərə qələbə çalmasını simvolizə edir. Qeyd olunan epizodların bir-birini əvəzləməsi zamanı Rauf Nağıyevin geniş fantaziya və musiqi bilgilərini duymamaq mümkün deyil. Təsadüfi deyil ki, həmkarları bu gün də onun əsas peşəsilə yanaşı, fortepiano ifaçılığının da ən peşəkar səviyyədə olduğunu xatırlayırlar.

(Ardı var)

Babək ABBASZADƏ